

CATALANA

REVISTA

Any VI

Barcelona 2 de Febrer de 1923

Núm. 135

LO RELIQUIARI DEL REY EN JAUME Y L'ORFEO CATALA

Festa de la Candelera, aniversari del naixement del Conqueridor

2 DE FEBRER DE 1208

(CAPITOL 5 DE LA CRÒNICA DEL REY JAUME I)

«..... E quan la Reyna nostra mare se senti prenys, entrassen a Montpestler. E aquí uolch nostre Senyor que fos lo nostre naiximent en casa daquels de Tornamira, la uespra de nostra dona sancta Maria Candaler. E nostra mare sempre que nos fom nats enuians a sancta Maria, e portaren nos en los brases, e deyen matines en la esglesia de nostra Dona: e tantost con nos meseren pel portal cantaren Te Deum laudamus. E no sabien los clergues que nos deguessem entrar alli: mas, entram quant cantauen aquel cantich. E puy leuaren nos a sent Fermi: e quant aquels quins portauen entraren per la esglesia de sent Fermi, cantauen Benedictus Dominus Deus Israel. E quan nos tornaren a la casa de nostra mare, fo ella molt alegra daquestes prenostigues quens eren esdeuengudes. E feu fer .xij. candeles totes de .j. pes e duna granea, e feules encendre totes ensemps, e a cada una mes sengles noms dels apostols, e promes a nostre Senyor que aquella que pus duraria, que aquell nom auriem nos. E dura mes la de sent Jacme be .iiij. dits de traues que les altres. E per aço e per la gracia de Deu hauem nos nom en Jacme. E axi nos fom uenguts de part de la que fo nostra mare, e del Rey en .P. nostre pare. E sembla obra de Deu, car les couinences que nostre auí hauia feytes dauer aquesta per muyler, torna de puy que daquela natura del Emperador Manuel e de nostre pare lo Rey en .P. que per matrimoni se cobras la falida que en laltre matrimoni hauia estada. E aenant nos jaen en lo breçol, tiraren per una trapa sobre nos .j. cantal, e caech prop del breçol: mas nostre Senyor nos uolgue estorçre que no morissem.»

NOTA DEL SECRETARI DEL ORFEÓ CATALÀ

Un dels aspectes més importants de l'actuació del Orfeó Català y que manifesta alhora més clarament la seva eficàcia en la vida cultural del nostre poble, es, sens dubte, el que's refereix a la íntima compenetració, a la identificació perfecta de la tasca integral del Orfeó Català y la vida mateixa de Catalunya, a la consubstancialitat, podriem dir, d'aquestes dues vides, foses, per un voler del nostre poble, en una sola y convertint axí la nostra Entitat en organisme viu y palpitant de la Patria catalana.

Y avuy, senyors, a n'aquest espiritual maridatge entre la nostra terra y l'Orfeó, per una circumstancia ben falaguera, li anèm a donar un símbol material qu'exteriorisi per sempre més, aquella unió espiritual qu'existeix des de fa més de trenta anys, des de la fundació del Orfeó Català.

Avuy, una reliquia del qui més brillantment y heroyca pot representar la nostra terra, el Gran Rey Conqueridor, s'unirà a la nostra Senyera, representació també brillant y gloriosa del Orfeó Català, y l'unió d'aquests dos símbols segellarà per sempre la compenetració espiritual de la Catalunya renaxent y la nostra patriòtica Entitat.

Veus aquí, senyors, el sentit essencial que la meua pobra fantasia veu en la festa d'avuy.

Diguèm ara unes paraules de la manera com tan preuada reliquia es vinguda a enriquir el nostre arxiu d'històriques recordances.

En una de les sessions que la Junta Directiva celebrà molt temps enrera, s rebé una comunicació del bon patrici En Joan Feliu y Codina qui, impulsat per aquell sentiment d'amor y confiança de que us parlava suara, ofería al Orfeó Català per a la seva guarda, un rull de cabells que havien pertenescut al Rey En Jaume I y que l'ofertor havia heretat del seu oncle'l canonge Codina.

No cal dir com l'Orfeó Català oferí guardar ab la deguda veneració y complaença tan preciosa despulla, y als pochos dies la Junta rebía de mans del generós patrici'l rull de cabells del Alt Rey En Jaume, embolcallats cuydadosament en paper doble y ab un segell de lacre que clohía la part posterior del embolcall, portant al damunt l'inscripció que justifica la procedencia y autenticitat de la reliquia.

L'inscripció en castellà—que traduhexo literalment—diu axí:

«Cabell del Rey En Jaume I el Conqueridor, recullit per l'antiquari D. Bonaventura Hernández, de la caputxa ab la qual tenia cobert aquell el cap, quan baix la direcció d'aquest, va esser traslladat y enterrat a Tarragona.

Dit senyor Hernández me va fer aquest obsequi'l dia 7 de Juliol de 1871. Firmat y rubricat, J. Codina.»

El senyor Hernández a qui's refereix l'anterior document, és l'eminent arqueòlech tarragoní En Bonaventura Hernández Sanauja, Director d'aquell Musèu Arqueològich, inspector d'antigüetats de Catalunya y Valencia y individu de la Royal Academia d'Arqueología de Madrid.

La Junta Directiva del Orfeó Català, en possessió dels reials cabells, acordà col·locar-los al cim de la Senyera per a fer-la encara més gloriosa y venerable als nostres ulls y per a que, voleyant «al grat del ayre», tornessin a seguir ab ella, la ruta victoriosa qu'un dia recorregueren damunt la testa gloriosa del Rey immortal.

Y'l nostre benamat President, l'honorable patrici En Joaquim Cabot y Rovira, com si encara no li hagués ofert prou riqueses al Orfeó Català, ab l'inapreciable tresor del seu prestigi, cultura, fervor y protecció incondicionada, posat tot al seu servey, encara oferí construir y regalar a la Senyera'l reliquiari qu'havia de guardar el rull històrich y venerable, en recordança del seu pas per la Presidencia del Orfeó Català.

¡Com si a aquest pas li calgués altra recordança que'l de la tasca tan brillantment acomplida tothor! Com si'l Palau que'ns axopluga, les excursions al extranger y altres y altres monjoes del Orfeó Català no fossin prou per a recordar eternalment y ab pregona reconexença una encertada gestió presidencial de prop d'un quart de segle!

Mes, la promesa, senyors, s'ha complert d'una manera esplèndida, digna del ofertor y digna del objecte a que va destinat.

L'Orfeó Català ha volgut associarse al nobilíssim gest dels dos ofertors, y acordà la celebració d'aquest acte ab motiu de l'ofrena oficial que'l senyor President fa al Orfeó del artístich reliquiari y de la seva col·locació al cim de la Senyera.

Aquest es l'objecte de la present festa.

Moltes veus de terres germanes s'han associat a n'aquesta solemnitat donantli l'abast que recorda'l de les conquestes del nostre gran Rey; la vostra presència a n'aquesta festa, distingits consocis, l'omplirà de la intimitat y assistència de la nostra urbs, cap y casal de Catalunya, d'aquella mateixa intimitat, confiança y assistència qu'en les històriques jornades, la nostra ciutat y la nostra gent may varen regatejar al Rey immortal per l'engrandiment de la Patria; les cançons populars dels nostres cantayres, hi vessaràn dolls de melodia de tota la terra catalana per la qual el creador de la nostra nacionalitat hi va passejar triomfant el penó de les quatre barres, y l'entusiasme de tots, la vibració patriòtica de la nostra ànima nacional que batega cada dia ab major intensitat y ardiment, farà reviuir en aquesta Festa l'esperit gegantí d'En Jaume I qu'en els moments històrichs qu'estèm vivint, es el que'ns ha

d'enfortir y alentar per l'assoliment de la nostra sobirania nacional qu'es alhora'l recobrament de la herencia immortal que'ns va llegar el gran Rey Conqueridor.

PASQUAL BOADA

Lo President, En Joaquim Cabot y Rovira, parla aixís:

ESTIMATS CONSOCIS: COMPANYYS:

Escoltèume, si us plau, unes poques paraules.

A vós, Mestre Millet, que sôu la suprema representació del Orfeó Català, perquè'n sôu l'ànima, faig entrega y donació d'aquest reliquiari, recort de la meua Presidència y d'haver conviscut ab vosaltres durant vint anys, sempre ab el mateix afecte y la mateixa admiració.

Aquesta joia no té més mèrit, ni altre valor, sinó'l de guardar una reliquia del Rey En Jaume I. Guarda un rinxo dels seus cabells; d'aquells cabells rossos qu'esbullaren els torbs de les batalles; d'aquells cabells que sentien batre son cervell forjador de la Nació Catalana; d'aquells cabells que ombrejaren els llorers de cent conquestes y victories; d'aquells cabells que besaren les clarors del cel devallades ab la Verge de les Mercès. Sols per aquest valor hem volgut donar solemnitat al acte de l'entrega; y heusaquí com, ab mi, Catalunya, que tantes voltes ha palesat son agraïment a l'actuació meritòria del Orfeó Català, vos agraïrà també l'haver trobat motiu de rememorar y enaltir la capdal figura del Rey Conqueridor que, per vergonya nostra, encara espera'l monument que la perpetui y que li devèm.

Per axò l'Orfeó ha convidat a la festa a tots vosaltres y a totes les terres de llengües germanes perquè juntin ses veus als seus cants de glorificació y homenatge; y per axò tots ple-gats, en íntima abraçada, plens d'amor y de veneració, rendirèm tribut a la memoria del Gran Rey.

Acceptèu, donchs, Mestre Millet, aquest recort; penjèulo a la Senyera y arborèulo ab ella perquè l'acompanyi tothora en

son destí, perquè caygui ab ella si may per may la patria caygués esclavizada ò perquè triomfi ab ella'l dia de la plena llibertat de Catalunya.

En Lluís Millet, el fundador y Director del Orfeó, li contesta:

Gracies, estimat President nostre. May oblidarèm aquest vostre gest magnífich.

Aquesta reliquia del gran rey de Catalunya, que estotjada per vostra generositat avuy pengèm en nostra Senyera, serà'l tresor que servarèm ab devoció per la significança que hi veiem de la benedicció que'l Conqueridor envia des del altre món a l'obra del Orfeó Català.

Sí; tenim l'orgull de pensar qu'ab els nostres cants havèm servit a Catalunya; sabem que l'amor a nostra terra benehida ha donat força y dolçor a les cantades nostres, perseverancia als nostres treballs, fortaleza, enginy y adivinacions a la nostra torpitut. Pensèm que Deu ha benehit la nostra obra perquè havèm sigut obedients a la veu de la natura, estimant y servint la Patria, mare del nostre esser, seguint la vocació del cant que'ns empeny dolçament camí de la vida.

Sí; tenim l'altivesa de creure que'l Rey En Jaume'ns estima y qu'ell mogué'l cor del possehidor d'aquesta reliquia perquè'n fes present a nosaltres, y a vós, President nostre, perquè la pengessiu en la Senyera, auriolada ab l'or de la vostra generositat.

Perquè havèm cantat ab amor, més qu'ab art, més que ab talent d'artistes, solament per l'amor, únich mèrit nostre, els cabells del alt Rey de Catalunya han voleyat del sojorn de la tomba a la cimera del drap ornamentat ab les quatre barres, símbol del nostre ideal de Patria.

Els cabells del Rey En Jaume són la dextera material del seny de la seva pensa; la seva roseta daurada es símbol del amor de la seva ànima, del foc del seu esperit que, com vós havèu tan bellament dit, forjà la patria catalana, quan el tremp de la raça's perdía en la mar esvalotada dels egoismes de les

costums feudals de la època. El seny, la equanimitat, la generositat cordial, l'ardidesa, tot responia, en el gran rey, al pregon sentiment de catalanitat que fou la magna força que'l féu pare y edificador de la nacionalitat nostra qu'ell portà al cim de la gloria.

Mes ayl que si bé son fill En Pere'l Gran fou un heroy digne de tal pare que portava la empenta, com diu En Muntaner, d'un Alexandre, la mort traydora tallà en flor tanta grandesa, y'ls reys que succehiren en el Regne aragonès no saberen aturar l'iniciament de la nostra decadencia. La gran força latent al fons de la raça que'l gran Conqueridor sabé remoure y ordenar per a bastir la nació preuada, restà de moment parada; després, paulatinament ofegada fins arribar al somni embrutidor del esclavatge.

Mes l'esperit d'un poble no mor, com no mor l'ànima d'un home; y si'ls incidents de la materia poden enterbolir el finísim miratge espiritual, la força de l'ànima traspua y salta esplendorosament en la propicia ocasió menys esperada. En els moments actuals l'ànima catalana es somoguda y batega ab força, y's convulsiona desesperadament per a rompre tota traba. Mes, tinguèm seny, germans, y amor entre nosaltres. Sens dubte una gran part del tremp de la nostra força'l devèm al fer individualisme que'ns du a l'acció y a la lluyta'ns empayta; però estèm alerta y tinguèm seny, que les grans qualitats sense prudencia extremades, maten tota virtut y allunyen tota victoria. Jo crech que la decadencia de Catalunya en els temps històrichs es deguda en gran part a aquest immoderat individualisme engendrador de tota divisió entre nosaltres. Tinguèm la lliberalitat, l'amor, l'amplada de cor del Rey En Jaume; per sobre l'amor propi y'ls egoismes, servèm fidelitat al sentiment pregon de Patria, y allavors assolirèm la llibertat anyorada, fentne un digne ús y complint ab la missió que la Providencia té senyalada encara a la nostra raça en el progrés y perfecció dels pobles.

Oh, Senyera benaurada! Un dia fores benehida als peus de la Verge bruna en el cor sacrosant del Montserrat altívol per les mans sagrades del gran bisbe reedificador del Monestir

payral, tomba dels Comtes de Barcelona; a la benedicció del cel, després d'haver sigut amarada pels nostres cants, avuy s'hi aplega l'amorosa besada del pare august de la pàtria catalana.

Oh, germans cantayres, soldats del cant terral, esplay del esperit de Catalunya: jurèm esser fidels a tanta penyora del amor del cel y del amor del geni de la pàtria! No ha mort l'esperit del gran Rey entre nosaltres, que batega en nostra raça y'ns el sentim ben viu en les entranyes. Que si'l Rey en vida conquerí Mallorca y Valencia al serralí, son esperit encara resta entre nosaltres per a axecarnos de l'esclavitut passatgera y fernos altra volta dignes fills del gran pare, reconquerint la llibertat perduda y axamplant el nostre reyalme germanívol en tota terra hont nostra llengua és parlada.

Jurèm, germans, lluytar sempre cantant per la nació que per comanda de Deu forjà ab sa pensa, ab sa voluntat y ab son amor, el Rey En Jaume'l Conqueridor de tota altesa.

Y ara, de nou, y en nom de tots, gracies, estimat President nostre, al qui prego de penjar el reliquiari, mentres el chor lo saluda entonant el «Cant de la Senyera».

JAUME I

En tot fou gran lo fill de benedicció que'l dia 2 de Febrer de 1208, venturosament infantava la dissortada Maria de Montpeller; y rahó tenien los nostres vells cronistes que havien vist de prop la fulgurant estela de son regnat, de sentirse com esbalahits davant de sa magestuosa y quasi diré única figura de Rey, y de cercar en nostre llenguatge'ls apelatius de major encomi. Rahó tenia En Desclot de fer aquella magnífica descripció del *pus bel hom del mon*, com lo pros Mun-taner deya la veritat quan escrivia en sa Crònica que En Jaume I *fo rey de natura e rey de virtut e gracia y que james no fo nat senyor a qui Deus faes majors gracies ne pus assanya-*

lades. Com plè de veritat es lo judici que en breus paraules ha fet del Conqueridor en nostres dies l'insigne Quadrado, quan, resumint tots los elogis que'ls historiadors de tots temps han dit del gran Rey, afirmava «que pochs homens hi ha hagut tan estimats de sos contemporanis y tan unànimement celebrats per la posteritat com lo Rey En Jaume; puix jamay veren los guerrers un capdill més brau, ni més gentil cavaller les dames, ni'ls cavallers més dadiuós senyor, ni'ls vassalls rey més just ni humà»; y per çò no es d'admirar que'l Muntaner, que en ses homèriques llegendes s'exalta fins al tò èpich, quan d'En Jaume parla, digués com inspirat pel do de profecia: «que tant com durarà'l món, se dirà sempre lo *bon Rey d'Aragó*.»

Sa grandesa com a conquistador sobrepuja en bondat y en magnificencia a tots los qui s'han guanyat aqueix títol, quasi sempre havent sigut flagells de l'humanitat; y l'epopeya de ses victories sobre'ls mussulmans fulgura ab resplandors que no tenen igual ni semblant en l'Historia; però aqueixa grandesa bèlica del Conquistador dels més bells reyalmes de l'Iberia, serà sempre superada per la grandesa verament incompatible de la seva obra civilisadora de legislador y pare de sos pobles.

No es per los estrets límits d'un discurs, ni tan sols esboçar l'obra, més que admirable, immensa, del nostre gran Rey, qui després d'haver format y atermenat ab la vencedora espasa de Conquistador, en l'ardor de la florida juvenesa, la més grandiosa y plena nacionalitat de l'Edat Mitjana, consagra tot l'esforç de ses virils energíes, tota la nativa bondat de son cor y tota la sabiesa del séu claríssim talent, a dotar als séus pobles, més units per la força dolcíssima del séu amor de pare que per la *virga férrea* de son ceptre reyal, de les institucions més sabies y més justes que may hage tingut lo poble més lliure y respectat de la terra.

Ell, l'alt y poderós En Jaume, que ab indomable constancia havia posat a ralla als ambiciosos y prepotents *ricos-homes* d'Aragó qui, a pretext de son fur y de sos privilegis, volien

sometre a son albir la potestat reyal; ell, que havia dominat, ab prudent fortalesa, als turbulents feudals de Catalunya; ell qu'era'l monarca més temut y admirat del món, que donava ses filles a grans reys, y rebia embaxades dels soldans de l'Àfrica y dels Khans de Tartaria; ell que s'asseya en Concili, en lloch preeminent al costat del Sant Pare; ell, may desvanecut ni ensuperbit per tanta gloria, no té més nort ni guia, en lo govern de sos Estats, qu'aquella gran màxima, qu'ell repetia com la divisa de la paternal monarquia cristiana: *Deu ama als Reys qui aman a sos pobles*.

Mossèn JAUME COLLELL

Veusaquí algunes de les adhesions que de terres germanes ha rebut l'Orfeo Català ab motiu d'aquesta Festa.

L'entusiasta Sarrieu, el poeta de Montalbà, pels territoris de l'altra banda dels Pirineus ponentins, envia aquests sis versos:

TARA HÈSTO DEDJ "OURFEOUN CATALAN"

*De Luchoun, part jadis det fèut aragounés,
coumo d'Auro è d'Arán, coumengéses countrades,
a Saua, Nebouzan è Couserans ligades
è que juénh à Murèlch et tourrént garounés,
ja boulém, dabb es Catalás, auén memòrio
Jacme et Counquistadou, dera lou tèrro glòrio.*

Pera Scòlo, «com una proba de germanor».

Et Secretari:

B. SARRIEU, Felibre Majourau.

Lo vell felibre Arnavielle, parlant per la Provença y per Montpeller hont nasqué'l gran Rey, saluda axis al nostre reliquiari:

PER LOU «RELIQUIARI» DE LA «SENYERA» DEL «ORFEO CATALA» au noum de Prouvenço, de Lengadò e de Mount-Peliè

*Que voulèn, coumo antan, canta lou mème saume,
que voulèn empura l'amour que nous unis,*

*que voulèn ranfourti «lou fiéu que tèn lou nîs»
hou juran maï, amis, sus lous cabèls d'En Jaumel!*

ALBERT ARNAVIELLE

L'Arabi

*Primadiè de Font-Segugno,
Felibre majourau, Assessore dau Felibrige per lou Lengadò.*

Representant el Llengadoch y'ls Jochs Florals de Tolosa, nos diu l'amich
Tresserre aquestes bones paraules fraternals:

SENHES E CORALS AMICS!

Soui un frai vostre, un de l'autre coustat de las Pireneos,
un frai de raço ouccitano, frai tabe d'ideal lati, e veni decap
a vous a lou nom dels troubaïres lengadouciens e vous salud!

La vostro festo d'aquest jour, oun s'aubouro la tradiciù e
tabe la religioun de la terro nostros es encaro la festo dels nos-
tes cors.

Es ambe uno emoucioun prigoundo que cline moun cap
dabant vosto banhero e balhi ma veneraciù à las vostros reli-
quos.

Las remembransos del passat an boutado dins nostres aï-
mes prigoundos raises. Soun pas las boufados vengudos de la
linho frountiero que cambiaran nostre sentimen. Nostre
jauch amistadous viù amb aqueros remembransos.

Un dió, bel tems a, vostre rei En Peire d'Aragoun, ven-
guet a belo curso ambe sous chivaliès dins lo plan de Muret.
La batalho fuguet machanto. Lou sanc del rei gisclet ambe
lou sanc dels valents toulousencs. Mès, praco nostre mietjour
ero salvat dels omes de las brumos.

D'aqueste maïti counto nostre lengadouciano amiraciù,
per lous filhs eroïcs de la terro catalano.

Aute cop, lous embouiats del rei En Jan d'Aragoun, arri-
bon en bel equipatge en terro garouneso.

Demandabon la couneissençe de las Coustumos del Gai
Saber. Quan tourneron a Barcelouno, pourtabon copio de
nostro *leys d'Amors*.—D'aqueste maïti gaujous counto nostre
frairalo amistanço per lous troubaïres catalans.

Jer! 10000 dels vostres, voulountaris, eroïcs se jtabon dins l'orro mesclado del coumbat e se fasion tua ambe nostres Peluts a las trencados de Verdun, per la civilisaciù e lou dret.—Dempei aquest moument, quan miri *lous quatre pals* de la banhero catalano me parech qu'es un pauc del sanc d'aquestes 10000 martiris que bouto la pourpro al vostre drapeu, e canto moun cor a Catalounho un cant prigound e fol d'Amour.

Remembrats vous, amics, coumo ieu me remembril Sabi, e d'aco soui pla fier, sabi qu'un pau del sanc catala, del sanc de Wilfred, del sanc de Verdaguer, canto dintro de mas vios, sabi que Franço es ma maï, mes que Catalounho es moun aujalo e proumeti d'aima las duos dinco la darrero bategado del miu cor.

Pramou d'aco tout ço qu'aimats l'aimi que noun sai! Lou vostre gauch d'aquesto ouro es per iou lou gauch de l'oustalado; vostres espers soun lous espers de ma vido. Sempre ambe l'enavans dels forts voli, ambe vous, segui vostro banhero counsacrado per uno reliquo, vostro banhero que, en dessus dels egoïsmes e de las machanterios del sècle fa courre lous filhs de vostro terro sacrado cap a l'Ideal, la Libertat e la Beutat!

Bandera de la Patria,
desplèga ton satil...

Vivo la Catalounho fervourouso e sempre mes vivent!!!

FRANÇOIS TRESSERRE
de l'Académie des Jeux Floraux

Mossèn Joseph Bonafont, lo dolç poeta d'Illa-del-Tech, adhereix axis el Rosselló a la nostra cerimonía patriòtica.

LO ROSSELLÓ
enfront de la reliquia de Jaume I, encertadament
colocada sobre de la senyera del Orfeó Català

*Als plechs bo y flamejants de ta senyera ayrosa
jo vull, jo'l Rosselló que vares conquistar,*

*veure mon nom escrit per a reviscolar
lo Passat y la meua Historia gloriosa.*

LO ROSSELLÓ

*Per transcripció sencera:
Lo Pastorellet de la Vall d'Arles.*

També l'Aragó ha de tenir representació en aquest acte. L'amich Moneva que, sent molt aragonès escriu tan bé'l català, envia des de Saragoça aquesta salutació:

ORFEONISTES:

Teniu al devant vostre la vostra senyera; fonamentalment, la matexa que duya al devant seu, quan anava als combats, el Gran Rey; abdues enclouen el Senyal Reyat, de quatre pals de sanch demunt camp d'or, que per a tots els catalans, per a tots els ciutadans del sempre viu Reyatme, vol dir Patria.

La vostra senyera que sobrix de vosaltres—com va sobreixir dels seus soldats per la seva alçaria gegantina'l Rey Conqueridor,—enclou ara, enclourà d'avuy ençà per sempre may, mentres Deu Nostre Senyor ne serà servit, cabells que varen ornar, fa set segles, la testa reyal del Gran Jaume I.

Penyora de cabells, recort d'Amor; es avuy l'Aymia del Gran Rey, Catalunya, qui recull els del seu gentil Aymador qui la va fer rica, plena, gloriosa, oviradora del Orient a través la mar llatina y grega, forta envers els Reyalmes de terra endins per l'amplaria dels seus adalerats avenços guerrers; més encara per l'estructura dels pobles no tan conquerits com alliberats.

Orfeo Català que't diues axís, chor de dones y homes, de petits y grans que, ab veus ben diverses, sabs cantar unísson tant com et plau: canta'l Gran Rey; la teua harmonia bé prou mereix esmersarse ab subjectes reyal.

Orfeo Català que't diues axís, qu'ets tots els ciutadans de Catalunya, chor silenciós de pits que, ab opinions ben variades, ab sentiments ben diversos, sabs estimar unànim, de-

ORFEÓ CATALÀ

LO RELIQUIARI D'EN JAUME I

Costat de la reliquia

LA RELIQUIA
CABELLS
DEL REY EN JAUME I

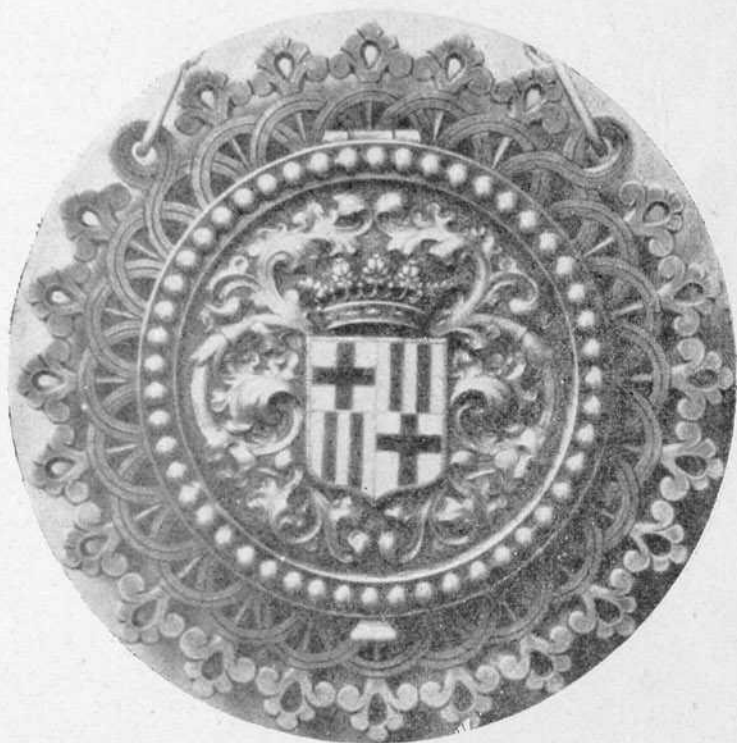

DEDICATORIA

Y

AUTÈNTICA

LO RELIQUIARI D'EN JAUME I

Costat de l'autèntica

fensar ardit, enlayrar magnífich la teva Patria: glorifica'l Gran Rey; de ferse admetre per un aytal Monarca un aytal homenatge, solsament pot esser digne un Poble com tu.

JOAN MONEVA Y PUYOL

Saragoça 1923.

Dels reyalmes conquistats pel nostre Rey, volèm retreure abans que tot els cants dels primers poetes del Renaxement que ja no són entre nosaltres. Mirèu com pintava al gran Conqueridor l'ilustre Llorente, el valencià més amich de Catalunya:

LO RAT PENAT

*Era un Rey: los nostres avis
el veren: los cabells rulls;
la mel d'amor en los llavis,
la llum divina en los ulls.
La creu en lo pit portava;
en los combats li donava
Sant Jordi son cavall blanch;
y sa espasa, raig de guerra,
féu fructificar la terra
regantla ab heroyca sanch.*

*Sempre baix les dures malles
sentiments guardava purs;
com guanyava les batalles,
axís dictava'ls bons furs;
era, en pau y en guerra, exemple
dels grans; humil en lo temple;
ministre armat del Senyor;
tal, admiració dels pobles,
veig en llegendes y cobles
a Jaume'l Conqueridor.*

*Tot joyós, gentil y alegre,
tot falaguer era en ell;
sols paurós, sinistre, negre
sobre lo daurat capell,
en lo lloch del real signe,
ab ulls d'esperit maligne,
obrint la gola afamat,
les verdoses ales ertes
estenía, sempre obertes,*

l'espantable Rat-Penat.

En Valencia, plè de gloria,
 morí'l gran Conqueridor:
 mancàvali una victòria,
 y la buscà en món millor.
 Al vore que'ls ulls tancava,
 lo Rat-Penat, que'l vetllava,
 tancà les ales també;
 mes lo Rey, d'esta manera
 (fou sa voluntat darrera),
 al Rat-Penat li digué:

«¡Oh bon servidor! escolta,
 escolta ma voluntat:
 les ales òbre altra volta;
 vetlla sobre esta ciutat.
 Tot mon amor posí en ella:
 valenta, pietosa, bella,
 mes Barres per blasó du:
 sobre exes glorioses Barres,
 clàva bé les fortes garres
 y axàmpla les ales tu!»

Y allí està clavat encara,
 y ha estat sempre, y ha d'estar,
 imatge gloriosa y clara,
 exemple etern que imitar;
 emblema de vigilancia,
 de fermesa y de constancia,
 noble y contínua llissó,
 que per los segles dels segles,
 dictarà les mellors regles
 a la patria inspiració.

+ TEODOR LLORENTE

Una veu viva'ns arriba de Valencia. Es l'espiritual Chavarri, l'amich del Orfeó, que'ns envia aquestes ralles:

Valencia de Don Jaume, axís devía ser nomenada la ciutat nostra; que fou el gloriós y lliberal Jaume I el qui definitivament va fundar un Estat en Valencia, donantli lleys y organisació y entitat perdurable.

Però en Valencia no persisteix viu l'esperit autèntich; la formidable invasió dels elements centrals impedeix la normal evolució de la vida propia. Ara es Valencia... una «provincia».

Encara quan Alfons V, era ací la vida forta y autèntica. ¡Quína impressió més fonda vaig sentir en els Arxius de Nàpols llegint aquells grossos dietaris de comptes reys, ahont se parlava d'arribades de naus valencianes que portaven teles, reholes, talabarts, arnesos, etc. de la terra!

Encara vivia la noble empena de Jaume I.

Y llavors «era» Valencia.

En memoria d'aquella Valencia, salude la reliquia de Jaume I.

EDUART L. CHAVARRI

De la part de Mallorca, ens complavem en recordar la tradició que poetisà Mossèn Costa, qu'acabem de perdre ab una mort ideal:

EL CAVALL DEL REY EN JAUME

*Des del penyal de les Bruxes
fins al esquerp Puig-major,
des del mur de Santuèri
fins al castell d'Alaró,
mostra'l pagès de Mallorca
les petjades qu'en sos bots
marcà damunt ròca viva
un cavall marvellós.
Cavall bo pel Rey En Jaume,
digne era de tal Senyor,
flor de la cavalleria
d'un cap al altre de món.
Axt, torres escalava
ò cingles tallats a plom,
y d'un salt a la planura
se llençava dels turons.
A perseguir la morisma
corría com un fibló:
si de sobte s'aturava
obria en terra ample solch.
Son renill la mitja-lluna
feya mudar de color,
mentres turbants y banderes*

*abatia dins la pols.
Monstre d'alés invisibles,
semblava volar y tot:
per son coratge semblava
esser germà dels lleons.*

*Axí'l poble s'imagina
aquell cavall fabulós,
mostrant de sos peus la marca
com un segell de triomf.
Y es que sobre'l cor del poble
marcà petja de més fons
ab son gegant heroisme
En Jaume'l Conqueridor.*

† MOSSEN MIQUEL COSTA Y LLOBERA

De Mallorca mateix, ens arriben aquestes paraules del Mestre Alcover, ressó d'altres més velles, filles d'un sostingut convenciment:

JAUME I

Vaig dirho en el séu centenari, y ho torn a dir:

No vench com a erudit, sinó com a ciutadà. No duch cites ni documents, ni testimonis qu'aquilatin la gloria del alt En Jaume, ni fan falta. No som dels que pretenen recluirlo, com a figura vedada a les disputes y judicis dels homes, en l'alcàçar d'un dogmatisme cech, erissat d'anatemes. Sustrèu-rel a la llibertat de la crítica, seria renovar el segrest que va sofrir d'infant, en poder del terrible Simó de Montfort. No és necessari espantar l'enemich ab el signe de la creu ò l'emblema de la patria.

Jo he d'ampararme en l'independencia de la crítica porque tinga qualche valor la meua aclamació oscura, però efusiva, al entorn de les banderes de la creuada espiritual que segueix al Conquistador com a Patriarca militant d'una gran familia.

Perque aquesta es, en mon judici, la significació d'aquest acte. Es la veu de la sanch la que'ns crida, no a brodar a un novell tapís les proeses del alt En Jaume, no a tocar ab mà

temerosa'l tall de la seua espasa y astorarnos del séu pes formidable, sinó a sentirnos germans al resplandor d'un símbol vivent que té la virtut de fondre en un sol batech milers de cors.

No assistim a l'evocació d'una gran figura com a espectadors desinteressats ò per l'interès exclusiu de sentir afalagada estèrilment la vanitat de raça. Ni l'admiració, ni l'instint de justícia, que mou a refrescar els llorers dels homes il·lustres, ni tan sols l'agrahiment pels beneficis que'ls devèm, bastarien per encendre y apassionar el cor de les multituds. Ens cal per axò sentir la solidaritat d'un comú egoïsme que'ns lligui a la vida preeminent que sols en apariència's va estingir. «En apariència», dich, perque la vida d'aquests homes sobre la terra, es el tany que renaix de la pols del sepulcre per a seguir crexent, no a mercè de vanes fantasmagories, sinó per la seua natural, intrínseca virtut d'assimilarse les emanacions de l'ànima popular que'l nodrexen y embellexen; la martellada que sona damunt l'enclusa del heroïsme perque l'eco retrunyí en els horisonts de l'història; la nota inicial d'un ritme que's perllonga, fort ò afeblit, com si fos el pols intermitent de la nacionalitat. Per axò l'oblit momentani d'aytals prodigis de vitalitat ubíqua, coincideix ab el desmay del poble, y l'oblit definitiu es signe de mort irremeyable.

El Rey En Jaume... La familiaritat casolana d'aquest nom ho diu tot. D'infants aprengherem a balbucejarlo, y de vells ungeix els nostres llavis ab la dolçor de la materna llengua.

No es un Rey, es el Rey per antonomasia; es l'hoste de totes les llars; y'ls hèroes de corona y ceptre, imaginats per la musa ingènua, prenen la seua fesomia. Es el tipus de la reialesa, ungida pel crisma, qu'estén y perpetúa'l séu patenal senyoriu, en íntima convivença ab el séu poble.

No sugereix solament una visió de guerra y de conquesta, sinó un despertar de primavera, florint en tots els orguens de la vida social, multicolor, folgada y expansiva, una aura de llibertat que gronxa les banderes victorioses y dilata'l pit de la patria y, feconda'ls solchs oberts per l'espasa conquistadora.

Però'l nostre Rey En Jaume, el capdill de varonil bellesa,

cavalcant en el cavall ardent que ab la cua esventava la morisma, *focus* d'aquell món que la poesia, l'història y la tradició obriren als ulls encantats de l'adolescència. ¿es l'autèntich Conqueridor? La meua fè ho afirma sense vacilació. Si la distància l'idealisa, no'l falseja. Esfuma'ls trets inexpressius y acentúa les línies essencials del gran caràcter hont s'ostenta l'encuny d'una raça.

Entre'ls vells cronistes y'ls d'ara no hi hà diferències importants. Si n'hi hagués, convindria pensarho molt abans de preferir els últims investigadors. Ja tenim après quelcom sobre l'eficàcia dels seus mètodes. Basta citar l'exemple de Taine. Ahir era per molts el pontífex de la veritat, avuy se va quedant sense dexebls. Y axò qu'estudiava una època recent. Major seria la mimva de parroquia si s'hagués internat més adintre. Y és que sovint a les intuïcions genials ò al apassionament generós que transfigura però no deforma, s'oposa la dislocació violenta de la veritat, torturada y contrafeta en el llit de Procuste dels motllos preconcebuts. ¿Hi haurà potser qui vulga dur el Rey En Jaume al banquet dels acusats per judicarlo segons els codis moderns, aquests codis que pacten les nacions cultes pel sol gust de violarlos l'endemà, ab pretextes especiosos? Donchs jo dich que'n sortiria millor que'ls responsables dels desafurs comesos a Xina per les grans potències. Jo dich que'l crit de *Sant Jordi Santa Maria* s'alçava del fons dels cors quan el Conqueridor senyalava als seus les torres de l'Almudayna, per més que l'ambició l'legítima d'engrandiment els animés, com impulsa y anima totes les guerres. ¿Per què oscar la espasa d'En Jaume si ara la branda un sentiment noble y regenerador que compartexen els seus matexos adversaris?

Pochs són realment els que declaren ab franquesa l'hostilitat ò la tebior. Abunden més els que proclamen llur entusiasme, però sols veneren el gran Rey com a protagonista d'una brillant pantomima històrica, desconexent la seva significació y'ls conceptes ideals qu'encarna y representa.

Ell es, per damunt de tot, el nexa dels pobles dispersos d'una família; l'imatge que reflectintse en la consciència co-

lectiva, dóna fè d'aquesta consciència, com el reflexe del sol denuncia l'aygua immòvil en el fons del abisme. Ell va estimar y glorificar la seva llengua, qu'es la nostra, únich reste viu del séu ideal imperi. Ell va posar la púrpura en els muscles de la ciutadania... De manera que refusar com una ofensa'l comú apelatiu de consanguinitat que'ns uneix ab ell; repudiar la filiació ò estroncament gloriós de la nostra llengua com una branca que repudia l'arbre; invocar a favor de previsions justes ò injustes l'intervenció de poders extrany a les prerrogatives de la ciutat, perque la deprimixin y lesionin... tot axò es negar l'alt En Jaume y treure a llum el séu mantell d'armini per lliberarlo de les arnes.

El Rey En Jaume no es una gloria morta. Si ho fos, no valdria la pena de donar la nota aguda del entusiasme per associar el poble als nostres homenatges. El Rey En Jaume es una síntesi animada; es una afirmació d'unitat; unitat d'arrel, unitat de verb, unitat d'esperit, unitat de sustancia. Hi hà qui'l saluda per gran. Nosaltres l'abracèm per gran y per nostre.

JOAN ALCOVER Y MASPONS

De Catalunya, ¿quí millor pot representar als poetes morts que'l gran Verdaguer? Recordèm la seva visió de la figura del Conquistador al cim del Montserrat:

DON JAUME EN SANT GERONI

*Per veure bé Catalunya,
Jaume primer d'Aragó
puja al cim de Sant Geroni
a l'hora que hi surt lo sol:
¡quín pedestal per l'estàtua!
pel gegant ¡quín mirador!
Les àligues que hi niuaven
al cap damunt li fan lloch;
sols lo cel miraven elles,
ell mira la terra y tot;
¡que gran li sembla y que hermosa
l'estimada del séu cor!
Té en son cel aucells y àngels,*

en sos camps vergens y flors,
en sos aplechs l'alegria,
en ses families l'amor,
té guerrers en ses muralles,
naus veleres en sos ports,
naus de pau y naus de guerra
frissoses de pendre'l vol.
Les ones besen ses plantes,
l'estrella besa son front
sota un cel d'ales immenses
qu'es son reyal pabelló.
En son trono de montanyes
té'l Pirinèu per redós,
per coxi verdosos boscos,
per catifa prats de flors
per hont juguen y s'escorren
rieres y rierons,
com per un camp d'esmeragdes
anguiles de plata y or.
Del Llobregat veu les ribes,
les marjades del Besòs
que coneix per les arbredes
com les roses per l'olor.
Los vilatges a llur vora
semblen remats de moltons
que abeurantshi a la vesprada
hi esperen la llum del jorn.
Llena li parla de Lleyda
que'l graner de Roma fou;
Albiol, de Tarragona,
tan antiga com lo món;
Puigmal, de dues Cerdanyes,
talment dos cistells de flors;
Montseny, de Vich y Girona;
Albera, del Rosselló;
Cardona, de ses salines;
Urgell, de ses messes d'or;
Montjuich, de Barcelona
la que estima més que tot.
Tot mirant a Catalunya
s'ha sentit robar lo cor:
—¿Què puch fer per ma estimada?
—va dihent tot amorós;—
si del cel vol una estrella,
des de ací l'abasto jo.
—No vol del cel una estrella,

—una veu dolça respon,—
la més bella que hi havia
se li es posada al front.
Tórnali dues germanes
que prengué'l moro traydor,
l'una anant a cullir perles
vora la mar de Montgó,
l'altra nadant entre'ls cisnes
prop d'hont volava'l voltor.—
Ell gira'ls ulls a Mallorca,
l'ovira com un colom,
nadant entre cel y aygua,
vestida d'un raig de sol;
a Valencia no l'ovira
mes ovira sos turons
que del hort de la sultana
són muralla y miradors.
Se n'arrenca de l'espasa
y axeca sa veu de trò:
—¿Germanes de Catalunya,
y encara porten lo jou?
Rey moro que les tens preses,
jo't vull veure a mos genolls.—
Si l'ovirassen los moros,
les dexarien de por,
com dexaren Catalunya
quan, d'Otger entre'ls lleons,
Rolant los tirà la maça
desde'l cim de Canigó.
Quan torna'ls ulls a la serra,
cerca aquell qui li ha respost:
dintre l'ermita més alta
té la Verge un altar d'or,
no hi hà ningú en la capella
y ella té'l llavi desclos.
Posant a sos peus l'espasa,
cau en terra de genolls:
—A rescatar les catives,
María, guiàume Vos:
a mon pit donau coratge,
a mon braç força y brahó,
y si al pujar a la serra
vuy me deyen rey hermós,
quan tornaré a visitarvos
me diràn Conqueridor!—

† JACINTO VERDAGUER

Y dels nostres poetes vius, ¿qui pot portar la veu en aquesta diada, millor que'l gran Guimerà? Rellegim aquest tros del séu «Poblet», aquella escena d'incendi y de profanació. Esgarrifèmnos d'aquella vergonya, y redimímnos en ab l'acte d'ara y ab el monument que fa tant temps que li debèm.

POBLET

No toquèu al rey En Jaume,
que la terra s'entrarà!
Per l'esboranch del sepulcre
passen com fures les mans:
la primera que'l tocava
ab l'espasa's va tallar.
Per lo cap ve que l'estiren;
ja segueix tot enrampat,
vestit ab l'hàbit de monjo,
los cabells rossos penjant,
la destra sobre l'espasa,
los ulls oberts y emboyrats.

Ja l'arramben a un sepulcre,
los braços pengim-penjam:
de gayrell com l'arrambaren,
a tots passa de dos pams.
Les flames damunt son rostre
se mouen vermellejant,
com si adintre de ses venes
tornés a córrer la sanch.
Rey En Jaume, ¿còm no crides
la teva raça al costat!...
La raça del Rey En Jaume
balla entorn dantse les mans!...

Una dòna escabellada
a pes de braços l'ha alçat:
cap a les celdes se'n puja;
darrera tots se n'hi van:
ja li cau a milja escala;
ja altra dòna l'ha axecat:
fins al còs lo rey En Jaume
torna a exir sobre dels caps.
Tots porten brandons y ciris,
y s'acosten y se'n van

*pels corredors y les celdes
escarnint los cants sagrats.*

*La momia del rey En Jaume
ja acosten a un finestral.
«Poble, a qui vols, ja bramulen,
a Jesús ò a Barrabàs?»
Los vidres saltèn a trossos;
la finestra dóna al camp.
La nit qu'hermosa y serena!...
l'ayre, que dolç y embaumat!...
la lluna alçantse tranquila
daura montanyes y plans;
se sent belar una ovella;
un rossinyol ha cantat.*

*Es la terra catalana
que'l gran rey va trepitjar:
es l'ayre que'l pit li omplia
dels Pirinèus y'l Montsant:
es la lluna que brillava
sobre l'armeig dels alarbs!
La momia del rey En Jaume
fins sembla que s'ha dressat,
com si per dalt de les cimes
volgués veure més enllà!...
La colla canta que canta;
l'incendi enrrera's fa gran.*

*Un que frech al rey se troba
tot de cop s'ha esborronat,
que ha sentit calor estranya
caure assobre de ses mans.
Fins al rey los ulls axeca:
frets d'espant ja'ls ha baxat!
Ja'ls hi ha dit als de la vora;
la nova corre com llamp;
ja s'apaguen les canturies;
ja s'aparten esglayats...
La momia del rey En Jaume
fil a fil està plorant!*

ANGEL GUIMERA

Per acabar gloriosament aquesta festa, escoltèm a peu dret les paraules del Bisbe de Perpinyà, Monsenyor Carsalade, l'enamorat de la nostra terra y de la nostra llengua. Escoltèm:

A LA SENYERA DEL ORFEO CATALA

BENEDICCIÓ DEL BISBE DE PERPINYÀ

Deu te benehesca, oh Senyera ilustre, que fas onejar als ayres de la terra catalana les barres de sanch y d'or de ton escut gloriós. Quan passes enarbolada per les mans dels cantayres catalans, diriginte a la Sèu de Santa Eularia, lo Cel trontolla d'alegría y obre ses portes per a que l'harmonía de tos himnes sagrats umplen los patis celestials. Quan vas pels carrers ò pels camps, ciutadana ò camperola, les valls, los monts, la mar, fan tornavèu a tes cançons terrígenes, y'l rey del Pirinèu, Canigó, suslleuant sa corona de plata, te saluda y t'admira.

Deu te benehesca, oh Senyera patriota, emblema de la vitalitat d'un poble qui vol viure sa vida propia en la terra que Deu li ha donada y afirmarhi sa personalitat moral, feta de tradicions llunyanes y de sentits atàvichs tramesos per les cançons y'ls goigs que sonen en ta lira com cants de rossinyols ò d'àngels.

Deu te benehesca, oh Senyera feynera, sembradora diligent de les cullites dels estius pròxims. Quan transcorres la patria catalana, fent sonar ta lira harmoniosa, tos cants són com una arada invisible que torna a obrir la nostra terra per a sembrarhi la llevor del pervenir de la raça.

Deu te benehesca, oh Senyera conqueridora, que vas anar ab pas triomfal per los grans camins d'Europa, fent aplaudir pel món civilisat Catalunya y la Ciutat Comtal. Veusaquí que Don Jaume, lo rey Conqueridor, t'aporta'l testimoni de la seva soberana reconexença engalanante ab un preciós reliquiari d'un cabell de son cap. Axí l'avi Jofre'l Pelós, havia hermozejat ton escut ab la sanch de les quatre barres.

Lo Bisbe del Canigó t'envía, oh Senyera del Orfeo Català, la seva benedicció com a testimoni d'amor y d'admiració.